

Mia Dreese
Koen Brouns

Gaby van Riet: “Ik vertel altijd een verhaal”

Gaby van Riet is een Belgische fluitiste die ervoor gekozen heeft in Duitsland te gaan wonen. Samen met haar echtgenoot, de cellist Jan Pas, heeft zij daar carrière gemaakt. We ontmoetten elkaar in Antwerpen, waar ze de kerstdagen doorbrachten.

Zijn in Duitsland je dromen uitgekomen?

“Ik heb er inderdaad altijd van gedroomd om in een orkest te spelen. Mijn grote voorbeeld was Carol Wincenc van het Boston Symphony Orchestra, die ik op televisie aan het werk zag.

Ik ben begonnen toen ik acht was. Ik was niet onbegeleid, en mijn leraar, Van Iseghem, tweede fluitist in het Nationaal Orkest van België, smeekte mij om toch maar zo snel mogelijk België te verlaten, om naar Duitsland te gaan. Toen begrepen we dat niet erg goed, en het bracht in België ook heel wat negatieve reacties teweeg. Ik ben hem daar nu heel erg dankbaar voor. Op mijn veertiende, toen ik nog op het conservatorium in Antwerpen zat, trok ik al als Jungstudent naar het conservatorium van Keulen. Toen ik dat niveau geproefd had, was ik verkocht. Sindsdien zit ik dus al in het buitenland. Ik had in Keulen les bij Wilhelm Schwegler, solist van de Norddeutsche Rundfunk, en ging vervolgens naar Peter-Lukas Graf in Basel.

Het duurde eigenlijk nog vrij lang voordat ik kon meedingen voor een orkestplaats. Hoewel ik al zes jaar lid was van het Europees Jeugdorkest met Claudio Abbado en een aantal belangrijke wedstrijden gewonnen had, kreeg ik uit Duitsland geen uitnodigingen om auditie te doen. Toen Graf in Stuttgart speelde als solist, ging hij navragen waarom ik daar geen kans kreeg. Het probleem was dat ik buitenlandse was, en vrouw. Uiteindelijk, nadat ze al 150 Duitsers beluisterd hadden, kreeg ik dan toch een uitnodiging, en sinds mijn drieëntwintigste zit ik dus in het SWR, het radio-orkest van de Süd-West Rundfunk. Ik was de tweede vrouw in het orkest, dat is nu helemaal veranderd. En er zitten ondertussen ook veel meer buitenlanders in dan Duitsers. Het SWR is een orkest van de A-klasse, en we staan in Duitsland aan de top. We hebben gewerkt en werken ook nu met zeer goede dirigenten, o.a. Böhm, Leinsdorf, Münchinger, Solti en Giulini, al ontbreekt het geld voor namen als Abbado, Mehta of Osawa. Baden-Württemberg heeft nog twee radio-symfonieorkesten, in Baden-Baden en in Stuttgart. De bureaus zijn

nu samengegaan, maar er is voorlopig geen sprake van dat de orkesten samengevoegd zullen worden. Misschien zou het niet zo erg zijn als ze zouden samenvallen, want ik koester de vage hoop dat er dan misschien meer geld is voor nog betere dirigenten.

Als radio-symfonieorkest zorgen wij voor de opnames van de klassieke zender van Baden-Württemberg, hoewel we onszelf bij die term ‘radio-orkest’ dikwijls vragen stellen. We zijn soms meer op reis dan dat we voor de radio werken. Er is immers een grote concurrentie tussen de Bayerische Rundfunk, de Nord-Deutsche Rundfunk en de Süd-West Rundfunk, en die hebben ook allemaal een tournee in Duitsland, of ze maken reizen naar Japan en naar Amerika. Al die orkesten worden vergeleken, de ambitie is enorm, en dat maakt het niveau natuurlijk crimineel hoog. Werken in het orkest is prachtig, maar wel erg veeleisend, want we zitten voortdurend voor de microfoons. Alles wat we doen, wordt opgenomen, en omdat die druk zo hoog is, zijn we met twee solo-fluitisten, Tatjana Ruhland, die net haar proefjaar achter de rug heeft, en ikzelf. Het hele jaarprogramma wordt gesplitst, en dat we tien dagen per maand moeten werken, is natuurlijk mooi meegenomen.

Gaby van Riet

Ik hou ook echt van het orkest. Als ik na een vakantie terug in zo'n orkest kom, heb ik nooit het gevoel dat ik moet werken, ik krijg nog steeds kippenvel. De condities in Duitsland zijn schitterend. Een positie als solo-fluitist komt overeen met een doctorstitel, en als ze je vragen om als solist te spelen, krijg je een cachet waarvan je verlegen wordt. Ik denk dat men in België en Nederland veel te weinig weet over de Duitse orkesten. Het is bijzonder goed betaald, en op sociaal vlak worden ongelooflijke voorzieningen getroffen. Ook de hele cultuur is anders. De zalen zitten vol, en het publiek is fantastisch. De mensen hebben een veel bredere culturele bagage, omdat de muzikales gedurende de hele schoolperiode verplicht is, en op een heel klassieke manier gegeven wordt: iedereen krijgt solfège en piano. Muziek wordt hier even ernstig genomen als fysica of biologie."

Geef je naast je orkestbaan ook les?

"Ik geef al masterclasses sinds mijn achttiende. Omdat ik geen uitnodigingen kreeg om auditie te doen, gaf ik les in de muziekschool van Essen. Veerle Suykerbuyck, Toon Fret, Guy Van Geldorp, Marjolein Van Mechelen, Lindy Vanden Berk, nu allemaal professioneel, waren bij mijn eerste leerlingen. Op vraag van de leerlingen organiseerde mijn vader toen de eerste vakantiecursussen. Ondertussen gaat deze cursus nog steeds elk jaar door in Frankrijk, hij wordt georganiseerd door de muziekschool van mijn zuster, die ook fluitiste is. Ik vraag altijd om stukken uit drie stijlperiodes voor te bereiden. Sommigen komen ook om zich voor te bereiden op een concours, of om zich klaar te stomen voor een proefspel. Er zijn steeds 20 tot 30 cursisten, voor het merendeel Belgen en Duitsers. Vorig jaar had ik voor het eerst twee Nederlanders.

Ik hecht veel belang aan gezond fluitspelen: met een gezonde middenrifsteun, met een vibrato dat van het middenrif komt en van nergens anders, met een grote en expressieve toon waar veel kleurmogelijkheden in zitten. Dat wordt voor een solo-plaats echt verlangd. Techniek alleen volstaat niet.

Het begin, het leggen van een goede basis, is zo verschrikkelijk belangrijk. Wanneer ik een leerling hoor spelen, weet ik meteen of er iets rechtgezet moet worden, en waar ik aan moet werken. Ik let heel erg op de

houding, ik gebruik in de les ook een balansplank. Leerlingen die bij mij komen, laten in het begin vaak tranen. Ik laat ze soms helemaal opnieuw beginnen, en dat kan weken duren. Als ze geen problemen hebben, leg ik hen ook alles uit, omdat ik over die basis absoluut niet te licht heen wil stappen. En ik heb er bij mijn leerlingen veel succes mee: ze hebben allemaal een hele mooie toon.

Dat ik zo veel belang hecht aan een goede basis, komt waarschijnlijk doordat ik een grote crisis doormaakt heb. Op mijn veertiende speelde ik het concerto van Ibert voor het concours van Tenuto, uit het geheugen. Door het winnen van die wedstrijden had ik in België waanzinnig veel concerten, ik moest ook een nieuw instrument kopen. Alles ging toen vanzelf, ik wist niet hoe ik ademde, of vanwaar mijn vibrato kwam. Toen ik intonatiemoeilijkheden kreeg, de toon liet zakken, begon te drukken, ben ik enorm op zoek moeten gaan, niet alleen bij fluitisten, maar ook bij zangers. Ik heb veel gelezen, en ik kreeg ook goede hulp van Peter-Lukas Graf. Mijn proefjaar in het orkest en mijn zwangerschappen hebben me nog meer inzicht gegeven in het gezonde fluitspelen."

Hoe ga je te werk met het vibrato?

"Vibrato is heel persoonlijk. Ik heb als kind nooit zonder vibrato willen spelen, omdat ik dat afgrijselijk vond. Maar je kan natuurlijk ook heel mooi non-vibrato spelen, door het middenrif op de juiste ademsteun te brengen en zo een grote, ronde toon te voeren. Onze dirigent Roger Norrington is daar veel mee bezig. In Europa wordt er te veel met één vibrato gespeeld. Dat is in Amerika of in Japan zeker niet het geval. Je moet je vibrato echt kunnen aanpassen: je hebt vibrato in de toon, het Mozart-vibrato dat gewenst wordt in Duitse orkesten, je hebt vibrato over de toon voor de romantiek, het typische vibrato voor de Vierde Symfonie van Brahms. Het is een heel belangrijk aspect om de orkestpartijen in stijl te krijgen. Ik wil bij mijn leerlingen een heel groot stijlbewustzijn aankweken, zodat ze niet voor elke solo naar een andere fluit moeten grijpen."

Waar geef je nu les?

"Toen ik 32 was kreeg ik een aanbod om in Mannheim te gaan lesgeven. Ik vond dat nog te vroeg,

omdat ik dan moest stoppen met het orkest. Ik heb wel een aantal jaren in Antwerpen lesgegeven. Dat was fantastisch georganiseerd, en ik had er echt plezier in. Toen er in Saarbrücken een half ambt vrijkwam, heb ik daar meteen examen voor gedaan, en sinds twee jaar ben ik daar Frau Professorin. Omdat het een half ambt is, 9 in plaats van 18 uur, mag ik dat combineren met het orkest. Het is een vaste aanstelling, en het grote voordeel is dat je klas niet vol hoeft te zitten. Je kan echt kiezen wie je aanneemt, en zo krijg je uiteraard een heel ander niveau. Tot vorig jaar kwam ik nog in Antwerpen, en nu geef ik er regelmatig cursussen. Mijn oud-leerling Aldo Baerten heeft mijn klas overgenomen.

De Musikhochschule in Saarbrücken is vrij klein. Er hangt een heel gemoedelijke sfeer. Het niveau dat je wil bereiken, maak je zelf, en je kan mensen opleiden voor de job die je zelf hebt. Ik heb momenteel zes studenten, en dat is geweldig werken. Onlangs kon ik iemand plaatsen in München, bij Zubin Mehta. Ze is net haar proefjaar door als tweede fluit en piccolo. In het begin had ik twee of drie toelatingsexamens, nu zijn er dertig of veertig. Je hebt heel Duitsland om uit te putten, en ik krijg meer keuze in betere leerlingen. In Antwerpen was het ook erg leuk, maar je zit in een klein taalgebied waardoor je toch minder buitenlanders aantrekt. Wat ik ook gemerkt heb, is dat de Belgen eigenlijk helemaal niet in het orkest willen spelen, daar dromen ze niet van. Als ze een beetje kunnen lesgeven, zijn ze al tevreden. Als ik bij hen aankom met orkestpartijen, en werk aan een goed doorlopend vibrato en een mooie, grote, expressieve toon, vinden ze dat niet echt nodig, want ze gaan toch lesgeven. Ik heb in Antwerpen wel een aantal leerlingen kunnen plaatsen, Wouter Vanden Eynde is solo-fluitist geworden in het VRT-orkest, en Stijn Boeve in het Orchestre Philharmonique de Liège, maar het is in het algemeen toch wat frustrerend werken. Ik verheug mij er nu in het bijzonder over dat ik ook meer gevraagd wordt om masterclasses te geven, zoals binnenkort in Luxemburg en in Koblenz.”

Bij het lesgeven is het je belangrijkste doel om mensen op te leiden tot orkestfluitist. Hoe sta je tegenover het spelen als solist?

“Alle solisten in ons orkest profileren zich ook naast het orkest. Als je alleen orkestwerk doet, houd je je niveau niet. Je moet ook daarnaast heel vlijtig blijven. Ik doe zowat alles: de laatste maand speelde ik met drie slagwerkers van het orkest het Jolivet-concerto, een avond met de kwartetten van Mozart, ik speel een twaalfstal concerten per jaar met het Linos-harpkwintet, er was vorige week een trio-concert met harp, cello en fluit, ik speel volgende week een concerto van Mozart en van Schwindel, zo is er elke week wel iets. Door mijn plaats in het orkest, door de naam die ik gaandeweg gemaakt heb, komen die zaken nu een beetje vanzelf op mij af. Ik heb altijd veel solo gespeeld. Als veertienjarige

speelde ik het concerto van Ibert voor de televisie; daarna won ik wedstrijden in München, Genève, Markneukirchen, met als resultaat dat ik enorm veel concerten speelde: als solist, in recitals met piano, met gitaar, met harp. Al heel jong kwam ik hier in het orkest, terwijl ik nog steeds veel soloconcerten speelde. Op zich is orkestwerk fijn, maar er komen ook weken waarin er moderne muziek gespeeld wordt, of weken waarin er dirigenten staan die, om het voorzichtig uit te drukken, vooral beroemd zijn, momenten waarop je je afvraagt wat je daar in hemelsnaam zit te doen, en dan is het wel fijn om te kunnen afwisen.

Ik maak graag een combinatie van mijn orkestwerk, mijn soloconcerten, en mijn werk als pedagoge. Ik denk dat het één ook niet kan zonder het ander. Als ik een tijd heel veel heb gespeeld, heb ik echt zin om les te geven, maar na twee dagen lesgeven ben ik helemaal leeg. En dan kijk ik ernaar uit om weer met het orkest te gaan werken, omwille van de collega's, omwille van de ideeën die je opdoet in zo'n goed orkest. En als je enkel recitals speelt, bestaat dan weer het gevaar dat je het publiek gaat bespelen, dat je succes nastreeft en je niet meer ten dienste van de muziek staat. Daar biedt het orkest ook weer het perfecte tegengewicht, want er staat altijd een dirigent voor die je dwingt met je voeten op de grond te blijven. Ik ben dus heel blij dat ik nu kan lesgeven op een niveau dat overeenstemt met het niveau van mijn orkestwerk.”

Heb je contact met componisten?

“Helmut Lachenmann heeft een concerto voor fluit, trombone en mannenkoor voor mij geschreven. Hij is nu één van de toonaangevende componisten van Duitsland. Het is een crimineel moeilijk werk, heel speciaal, hij werkt met computers en met luidsprekers in de zaal. Heel indrukwekkend. Zulke muziek speel ik dolgraag.”

Ben je daarnaast ook geïnteresseerd in het spelen op oude instrumenten?

“De interesse is er wel, maar ik heb de tijd niet om me daarin te specialiseren. Ik denk dat je de verschillende stijlen ook kan laten horen op een gouden fluit door de verschillende klankkleuren. Bijna als het imiteren van de oude instrumenten. Ik heb ook de indruk dat het spelen op oude instrumenten eerder typisch is voor België en Nederland. Misschien is dat omdat er niet voldoende mensen aan bod kunnen komen in de weinige orkesten die er zijn. Hier in Zuid-Duitsland is de opleiding, net als in Amerika, echt gericht op het orkest. Er zijn in Duitsland 160 grote orkesten.”

Roger Norrington is jullie chef-dirigent. Is hij erg bezig met stijlbewust spelen?

“Hij heeft met zijn London Classical Players een enorme carrière gemaakt, en hij heeft een bijzondere aanpak, maar hij is niet zo erg bezig met boogjes en tril-

lers en die zaken. Hij verlangt wel dat iedereen non-vibrato speelt, tot grote ergernis van de strijkers. Dat maakt het bijzonder moeilijk om nog crescendo's en dergelijke te maken, maar hij drilt het orkest op zijn speelstijl. Tezelfdertijd werken we heel graag met Norrington, omdat hij een mening en een visie heeft. Sinds hij er is, hoor je het orkest van dag tot dag groeien. En als er dan eens een andere dirigent komt, en de strijkers een klein beetje vibrato gebruiken, is het effect sensationeel. Dankzij hem staan we in Duitsland weer aan de top. Hij doet zowat elk repertoire. Hij besteedt veel aandacht aan Engelse muziek, maar we hebben onlangs ook Mahler en Brahms gespeeld. Voor volgend jaar staat er een Mozart-reeks op het programma, hij wil alle symfonieën van Vaughan-Williams en Beethoven uitvoeren, en een aantal hedendaagse Engelse opera's concertant brengen."

Welk instrument bespeel je?

"Ik speel op een relatief onbekende fluit, van Jochem Mehnert. Hij woont bij ons om de hoek. Het is een heel persoonlijk instrument. Technisch is ze niet perfect, maar ik heb al zo veel instrumenten uitgetest, en ik kom altijd weer bij zijn instrumenten uit. Commercieel gezien is dat niet de beste keuze, want er zijn firma's die je veel meer steunen, die je masterclasses betalen en voor promotie zorgen. Mijn fluit is overigens niet van mij, maar van het orkest. Ik heb drie gouden dienstfluiten, en als ik met pensioen ga, moet ik ze weer afgeven. Ook dat is in Duitsland schitterend geregeld: iedereen speelt op instrumenten van het orkest, en behoudt de mogelijkheid om instrumenten uit te kiezen, te kopen of te verkopen."

Wat betekent muziek voor jou?

"Alles. Ik vertel altijd een verhaal, ik ben niet met de muziek zelf bezig, en zeker niet met het instrument. Als je getalenteerd bent en alles onder de knie hebt, wordt fluitspelen op een zeker ogenblik erg gemakkelijk, en kan je echt muziek maken. Drie jaar geleden is mijn tweede dochtertje gestorven aan kanker, en sindsdien is elk concert een gesprek, elk langzaam deel een gebed voor haar. Muziek is hier echt mijn therapie. Daarom ben ik ook tegen elk vertoon van

show tijdens concerten. Ik denk dat ik echt anders muziek maak dan vroeger.

Ik heb in mijn loopbaan veel uitgetest. Solti wou mij meenemen naar Chicago, ik heb twee weken in New York meegespeeld dankzij Erich Leinsdorf, en ik ben een half jaar solist geweest in de Bayerische Rundfunk in München, een absoluut toporkest. Je werkt er met de beste dirigenten, maar de druk is ook enorm. Mijn droom om eens te kunnen musiceren in de Berliner Philharmonik wordt nu waar: volgende week speel ik drie concerten in de Philharmonie te Berlijn onder de leiding van Claudio Abbado. Of eventueel deze solofluitplaats te combineren valt met gezin, leerlingen en soloconcerten?

Discografie

Benoît - Fluitconcerto. Marco Polo 8223827.

Belgian Romantic Flute Concertos. Noblesse, René Gailly 87026.

Honegger - Concerto da Camera, met Lajos Lencsés, hobo. CPO 999 193-2.

Fluit-harp. Lambdona CB 350CD.

Fluit-gitaar (Horst Sohm) Lambdona Sonas 7660.

Latin Classics, fluit-gitaar. HERA 02108

Gulda meets Piazzolla, met Paul Gulda, piano en Jan Pas, cello. HERA 02106.

Flute Duos and Trios, met Peter-Lukas Graf. CLAVES 50-2006.

